

Broken Vessels

Yom Kippur

לע"נ א"מ חנה בת אברהם דוד הכ"מ

"שאלו לחכמה חוּטא מהו עונשו אמרה חטאים תרדף רעה, (משלי יג, כא).
שאלו לנבואה חוּטא מה עונשו אמרה הנפש החוטאת היא תמות, (יחזקאל יח, ד).
שאלו לתורה חוּטא מהו עונשו אמרה יביא אשם ויתכפר, שאלו להקב"ה חוּטא מה עונשו אמר יעשה תשובה ויתכפר."
(ילקוט שמעוני, תהילים כה, רמז תשב)

הדברים יבחרו עפ"י משלו של המהר"ל (נתיבות עולם, נתיב התשובה פ"א) על דברי חז"ל אלו.

"משל אל מלך כשר ודם שנתן לאחד כלי לשמור והכלי נשבר, והוא מצטער על זה מאימת המלך ולא ידע מה יעשה, לכך הוא שואל חכם אחד מה יעשה, והוא משיב כי דבר זה אינו כבודו של מלך ואין להשיב לו הכלי כך, ואדם זה לא ידע מה יעשה, ויאמר כי באולי זה לא ידע הנהגת מלך זה, אלך ואשאל אחד מקרובי המלכות שהם מכירים את המלך, וכאשר הוא שואל אותו משיב לו כי אני מכיר את המלך גדולתו ורוממותו אין ראוי להביא כלי זה לפניו, ולכן אמר כי יש לאבדו לגמרי, והנה לא ידע מה יעשה ולכן אומר, אך אל האומן שתיקן את הכלי אולי ימצא לו תקנה וכל מה שאומר, אמר שיש תקנה לזה הכלי אבל התקנה קשה, גם לא לכל הקלוקלים שבו רק לאחד או לשניים, והנה זה אומר על כל פנים לא אוכל להיות נקי מזה אך אל המלך עצמו יעשה רצונו מה שיעשה, והנה המלך אמר הכלי הזה שבור אני משתמש בו, והראשונים שלא אמרו לך כך מפני כבודי עשו ולא מצד הנהגתי אבל אני משתמש בו כך."

עד כאן דיברנו בתשובה המתקבלת לפי החכמה הנבואה והתורה שהן גדריו הבריאה, אבל הקב"ה בעצמו אומר "יעשה תשובה ויתכפר לו... שהוא מורה לחטאים דרך שיעשו תשובה". כאן מדובר בתשובה קטנה שעדיין לא עזב חטאו ואין לבו מלא גיון ואנחה על עוונותיו. אין נפשו מתה בקרבו, אינו מרגיש שהרעה מרדפת אותו, אינו מכיר שממת החטא. אבל עם כל זאת הוא יודע שחטא ותייה רוצה לעשות תשובה לו יישר חילו, ולבו צדק אל ה' שיעורנו לנתק את כבלי היצר. היינו שהוא פונה אל ה' ומבקש "שובנו".

שינוי כאחד: כלומר, אין בי כח ללכת כל הדרך לבדי, אני אעשה התחלה ואחזק בטובך תגמור בעדי.

החכמה הנבואה והתורה אינן מכירות בתשובה כזו, כי הרי הן לפי גדריו הבריאה, והכלית הבריאה הרי היא שיוכה האדם בכה מעשיו ובבחירתו העצמית. הוא חטא בבחירתו הרעה, ולפי גדרים אלו נבואו לעשות תשובה, עליו להגביר כנגדה מעשים טובים, מעשים גדולים, בבחירתו הטובה, עד כדי חסות המשקל, כג"ל, ואם לאו, אין מוצא אלא שעונשו המר יהיה תיקונו ובהו יוסר החילול, הרי את העבירות עשה בעצמו ברצון ובמעשה, והשובתו הקטנה אינה מגיעה למעשה אלא בעזר הש"ת, ואיה התיקון? אג"ל הש"ת בחסדיו מקבל גם תשובה כזו, מפאת בחינה שהיא למעלה מן הבריאה, והוא משפיע לאדם כזה סייעתא דשמיא במדה מרובה מאד ועוזרו להגיע לתשובה שלמה, כאו"ל "מורה חטאים דרך שיעשו תשובה", ולא עוד אלא לבסוף מעלה עליו כאילו עשה האדם הכל בעצמו, ומה עם החילול וההסתור שנגרמו על ידי חטאו ומרדו בשעתם הם באים על תיקונם באופן אחר לגמרי, כי הרי סוף סוף חטאיו גרמו לגילוי גדול של חסד וענותנותו ית' שהוא כביכול טובל עלבון חטאו ומקבל תשובה קלה כזו; נמצא שהחילול בטל בקידוש ה' העליון הנשגב בהתגלות עומק דרכי טובו עם בראויו. (ועיי' מש"כ בכרך ב, עמ' 104 בביאור או"ל שבאחרית הימים יושב הקב"ה ומכבס את בגדיו מאדומיות החטאים).

אך לכאורה מאמר זה מוקשה מאד, כי איך ייחסו ל"נבואה" הדעה שאין לחוטא תקנה אף בתשובה אלא שהוא מוכרח למות. הלא כל ספרי הנביאים ע"ה מלאים תשובה, ויחזקאל עצמו שאמר "הנפש החוטאת היא תמות" הלא הוא הוא שאמר "החפץ אחפץ מות רשע נאם ה' א' הלא בשונו מדרכו נחיה" (יחזקאל יח, בג) ? ועוד קשה כי משמע ממאמר זה כאילו אין התורה הקדושה מציעה כפרה אלא דרך קרבן אשם, ולכאורה אי אפשר להבין זאת, כי הרי כל גרמי החשבה לומדים אנו מן התורה הקדושה ?

אלא הענין איום וגורא מאד, והוא שהעובר במזיד נגד רצון ה' גדול עונו מנשוא ונגרם על ידו קלקול נורא בכל העולמות, ולפי גדריו הבריאה אין לו תיקון אלא בתשובה גדולה כמו שתיאר רבנו יונה ו"ל בשערי תשובה (שער א), שהצער והחרטה והדאגה והבושה ימלא את לבו עד שהשובתו תהיה בבחינת "תשובת המשקל" כנגד חטאו מיוחד, שגודל המרירות ועוצם היגון על המרותו פני עליון הם בעצמם מגבירים קידוש ה' לעומת החילול שגרם בעונו, וזהו הכוונה העמוקה במאמר החכמה "חטאים תרדף רעה" היינו או שהרעה שעשה תרדף אותו עד כלה ח"ו, או שהוא בעצמו ייסר את עצמו ביגון לבו על חטאו כמש"כ "תיסרך רעתך", וזהו כעין אמרם ו"ל על נבואת יונה בן אמיתי "עוד ארבעים יום וגינהו נהפכת" שפירושה: "או נהפכת ונחרבת, או נהפכת מרע לטוב שיעשו תשובה" (יונה ג, ה, ברש"י). וכן מתפרש לפי דרשתם ו"ל מאמר הנבואה "הנפש החוטאת היא תמות", היינו או ימות בחטאו ממש, או ימית את תאונו שהביאתו לחטאו, כמש"כ רבנו יונה ו"ל בעיקר החשיעי, וזה כאמרם ו"ל (תמיד לב), "מה יעביר איניש ויחיה? ... ימית את עצמו".

ובבחינה זו ממש ניתן להבין מה שאמרה תורה "יביא אשם ויתכפר", כי אשם מלשון שממה, כמש"כ הרמב"ן (ויקרא ה, טו) וגדרו הוא שהוא מכיר את גודל חטאו כי "העושו יחייב להיות שמה ונאבד בו", תשובה זו היא עצמה פנימיות ענין הקרבן, והיא התשובה המעולה, כי את עצמו הוא מקריב בתשובתו.

גדר תשובה זו הוא בחינת "שובו אלי ואשובה אליכם נאם ה'". והיא התשובה הגדולה, כי מקדים מצדו אתשרותא דלתתא ברצונו ובמעשה לפי כחו ורק אז מצפה לה' שיגמור תשובתו וישבו וירצת בו כבתחלה. (עיי' מש"כ בכרך ב, עמ' 86-83).

8 הרי ראינו שדרגה זאת של תשובה, שקראנו לה "התשובה הקטנה", היא מיוחדת בזה שהיא רק התעוררות ובקשה בלב האדם. עדיין לא תיקן כלום במעשה, עדיין לא הגיע להרטה ולא לעויבת החטא ולא לקבלת על העתיד. ואף על פי כן הקב"ה עונה על פנייתו אליו במלוא הסייעתא דשמיא ועוזרו להגיע אל תשובה שלמה.

סוד קבלת תשובה כזו על ידי הקב"ה טמון הוא בכח התפלה. כבר אמר אא"ז גאון ישראל זצ"ל בכתביו שאף שלאחר התורבן נגעלו שערי תפלה. בדוק ומנוסה שעדיין ישנה תפלה אחת שזענית בכל עת ובכל מצב. היא — תפלה לסייעתא דשמיא ברוחניות. ועוד כתב הוא ז"ל (במכתביו שבאור ישראל סי' יד) שזוהי העצה היחידה לבקוע סמטום הלב. וזו ה"פחת כחודו של מחט" שבו הולכים לקראת השי"ת. ואף שבזה עבר רק חלק קטן מן הדרך, והקב"ה משלימו מי אלהי הקב"ה בחסדיו המרובים מחשיב לו כאילו עשו הכל שזה בשוה: "שובנו אלך ישיענו: שנינו כאחד".

12 In addition, the Rambam writes that Hashem helps one to achieve his spiritual potential by implanting into human nature the ability to learn and understand. This trait was given to each and every person: whoever learns Torah desires to learn more, to achieve greater wisdom and insight. And once on the proper path of spiritual attainment, he naturally strives for even greater achievement. This is the intention of the Sages' statement, "One who desires to become pure receives Divine assistance."

* The availability of *sifrei yirah* and the opportunity to study them is the Divine assistance we receive, since it will inspire the penitent to do *teshuvah*.

13 אמנם הגר"ם ז"ל הקל מעלינו את עבודת התשובה: "ידע האדם כי כל עבירה תתחלק לבחינות שונות, יש אשר כבד לפניו לשמור ממנה, ויש באותה העבירה עצמה אשר יקל לפניו בעתים שונות, או במצבים שונים, כמו בביטול תורה... ובכל פרטי העבירות, העבירה אחת תתחלק לבחינות שונות לפי מצב האדם ותכונתו... וזוהו התקוה לבוא לאיוו בחינה בהעבירה הלזו ביום הכיפורים לבעל תשובה גמור, לקבלת עזיבת החטא בבחינה הקלה לפניו, קבלת אמיתית אשר אין ערוך לגודל מעלתה לטוב לו בזה ובכא".

כל עבירה מתחלקת לבחינות שונות, בכל עבירה יש זמנים ומצבים שקל הוא לאדם ולסוגל יותר להיוהר, מלהכשל בעבירה, ויש אשר הנסיגות לעמוד כנגד אותה העבירה קשים מאד, ולדוגמא: ביטול תורה, יש מצבים שאדם יכול יותר בנקל להתגבר על יצה"ר דביטול תורה, ויש אשר הנסיגות בו קשים מאד, או באיסורי שבת שרבים הם פרטי חלקי העבירה, יש פרטים שקל יותר לשומרים, ויש פרטים מאיסורי שבת שקשה יותר השמירה והזהירות מלהכשל בהם. ראשית האדם צריך לקחת את פרטי העבירה הקלים ביותר ולתקנם, וזאת א. כיון שהם יותר קלים, אי"כ נקל יותר לתקנם, נוסף לכך גם הקבלה להבא תהיה יותר יציבה. ב. שהרי אמרו "לפום צערא אגרא", וכך גם בעבירה, ככל שהנסיגון יותר קשה כך לעומת זאת העונש יותר קל, וכשהנסיגון לעמוד כנגד העבירה הוא קל יותר אזי העונש על כך קשה יותר. ולכן ראשית צריך לתקן את הדברים הקלים, שעליהם אין הנסיגון כ"כ קשה להיוהר מלהיכשל בהם, ומאידך התביעה עליהם כשלא עמד בנסיגון גדולה יותר.

14 עוד דבר אחד נשאר לנו לברר — הדבר החשוב ביותר, אם מלוא הסייעתא דשמיא בא מיד לכל תהוה קל של תשובה, למה תשובתנו — שאנו מקבלים על עצמנו בכל שנה בימים הנוראים בכל כך התלחמות והתפעלות — למה איננה מוזיקה מעמד? למה איננה עומדת אפילו בפני רוח קלה. ובמעש זמן קבלותינו פגות ומתבלטות?

אכן הענין הוא שאף התשובה הקטנה ביותר, אם שמוכה למלוא עוורו ית' צריכה על כל פנים להיות ברצינות, ולא בהתפעלות מבולבלת שהיא רק חיצונית ריקה. אף המלך מנשה, עם כל השפלות שהתבטאה בתפלתו, היה מוכן ברצינות לשנות את דרכיו אם ה' יענהו.

אם תשובתנו תשאר חיצונית, בת התלחמות והתפעלות שאינן אלא פרי בלבול הדעת, בלי נקודה של רצינות אמיתית, גם הסייעתא דשמיא שנקבל תהיה סייעתא דשמיא לחיצונית. ותשובתנו תהיה פורתה והולכת עד שתתפסק ותתבלט.

אם רק נתחיל, והתחלה תהיה לפנות אל נקודת האמת שבלבבנו. כי אז נזכה בלי ספק לסייעתא דשמיא להרחיב את הניצוץ הפנימי הזה עד שנגיע לתשובה שלמה וקיימת, אמן, כן יהי רצון.

יש האומרים כל כך רחוק מהשי"ת כל כך שקוץ בחטא, עד שאינו מוצא בעצמו גם את הכח לצעוק ואף לא את היכולת לבקוע הסמטום אפילו כחודו של מחט. בחולשתו הרוחנית הוא מדמה שאפילו לפתוח פתח קטן כזה אין בידו. מה יעשה אדם כזה? הרי על כל פנים הוא רוצה לעשות תשובה. יבנה על רצונו זה, ויתחיל על כל פנים. זה המשתו שהוא יכול לעשות — יעשה, ויהי מה. אם את המקצת שבמקצת שבידו לעשות יעשה, בלי כל חשבונות, או השי"ת מצדו יעורר את לבו האטום של האדם עד שיגיע לפתח של תשובה ממש. הרי זו תשובה בבחינת "השיבנו" ו"שובה ה' עד מת", שאין לו לאדם אלא נטייה קלה לבר, והוא מצפה שהשי"ת יעשה עבורו את הכל. והשי"ת בטובו מסתכל עליו ברחמי המרובים ומחשיב לו גם נטייה קלושה זו לאתערותא דלתתא כראיה שתחול עליה כל הסייעתא דשמיא הגדולה שהשי"ת משפיע עליו עד גמר התשובה, בבחינת "טרם יקראו ואני אענה".

IT IS CUSTOMARY TO study the Rambam's *Hilchos Teshuvah* and Rabbeinu Yonah's *Shaarei Teshuvah* during the month of Elul. It would be advisable, however, to devote some time and thought to an essential question before studying these texts: What transgressions have I committed? Obviously, before this question has been answered in a specific and clear manner, one cannot hope to feel regret over past sins and do complete teshuvah.

The Chovos Halevavos writes that *teshuvah* cannot be achieved unless the penitent comes to realize the unfavorable effects of his actions. Otherwise, he will not be able to feel regret or ask for forgiveness in a sincere manner. This is the meaning of the verse, "I acknowledge my transgressions, and my sin is ever before me" (Tehillim 51:5).

But defining one's sins alone does not guarantee complete *teshuvah*. Once a person has precisely defined his sins, there is a danger he will become paralyzed by the apparently insurmountable challenge facing him. He may say to himself, "I know myself. I don't have a strong will. It is simply impossible for me to change my ways."

This response occurs as a result of the penitent's ignorance of how to rise to the challenge. One must realize that there are two steps that precede *teshuvah*:

- 1. To examine at length the severe ramifications of the sin and consider the fact that one is obligated to change his ways.
- 2. To strengthen oneself through the study of the writings of the Sages concerning the great obligation to do *teshuvah* and review the basic principles of faith, such as reward and punishment and the Great Day of Judgement.

15 דוד המלך אמר במזמור החשובה שלו "זבח אלקים רוח נשברה, לב נשבר ונדכה אלקים לא תבוה". (תהלים נא, טז). ואמרו ז"ל (ויקרא רבה ג, ב) "מנין למי שהוא עושה תשובה שמעלין עליו כאילו עלה לירושלים ובנה את בית המקדש ובנה את המזבח ימקריב עליו כל הקרבנות — מן הזין קריא (מתקרא זה): זבח אלקים רוח נשברה". הענין הוא, שהחטא הריחו מתריב את בית המקדש שבלב, וכשש, חוזר ובונה מחדש; וכשתחזור בתשובה גמורה הרי הגיע בזה אל פנימיות ענין כל הקרבנות כולם, שהוא התקרבות אל ה' בדמו ובבשרו ובכל לימי גפשו.

16 עוד אמרו (שם) "ואין תפילתו נמאסת שנאמר לב נשבר ונדכה אלהים לא תבוה", גם מהות התפילה היא דביקות בהשי"ת, עשיית בקשת התפילה היא תוצאה משנית, עיקר עבודת התפילה היא שבאמצעותה מתקרב האדם אל השי"ת, וע"י לב נשבר ונדכה — ביטול עצמיחותו, וזכה באמת להתקרבות השי"ת אליו ע"י תפילה.

עוד הוסיפו חז"ל (שם) "ואמר רב אדא כל שפסול בכהמה כשר באדם" מברך המהר"ל (שם) "ומה שאמר כי כלי תשמישו של השי"ת כלים שבורים מפני כי אל השי"ת היא העונה. שהמדה הזאת היא מידת המשיטות ולכן כליו של השי"ת שבורים, כי השבור הוא הפשיטות כאשר אין לו שם כלי כלל, ובשכיל כך השי"ת משתמש בכלים שבורים" — ע"י רוח נמוכה ושבורת לב או זוכה להתקרבות אל השי"ת, כיון שע"י שבורת עצמותו, אינו חש את ערך שלימותו (ככלי שלם), והיא המכשירה אותו לדביקות בהשי"ת.

אכן ביאור הדברים הוא, ברור שהתורה והנביאים הורו בשם ה' לישראל את אפשרות התשובה ועוררו אותם לשוב ממעשיהם הרעים. אבל שאלת חז"ל היא איך נראים הדברים כמבט החכמה, הנבואה והתורה, ויש לכל אחד מהם מבט שונה על חטאי האדם ותוצאותיהם.

19 ויתכן גם לומר שעצת התורה היא אף לחטאים שבמוד, ואין המדובר בהבאת הקרבנות בפועל, אלא לכוננת החוטא בשעת הבאת הקרבן, וכדברי הרמב"ן (ויקרא א, ט) "כי כאשר יחטא ויביא קרבן... ישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו כנפשו כי חטא לאלוקיו בגופו וכנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה...". בשעה שמקריבים הקרבן צריך לצייר בלבו ולהרגיש שכל הנעשה עם הבהמה צריך היה להיעשות אהו, ועל-ידי שמרגיש כך מסתלק מהגשמיות לגמרי ומתקרב אל הקב"ה, וע"ז מחספר החטא.

20 מבט התורה על החטא ועצתה אל החוטא היא שכוננה זו של החוטא המביא קרבן, צריך להרגיש כל אחד ששב מחטאיו, שבעצם היה ראוי למות ולהסתלק מהגשמיות שגרמה לו לחטא, אלא שהש"ת בחסדו נתן לו חיים. על-ידי התבוננות והרגשה זו יסתלק מכל כוחות הגוף ותאוותיו שהביאוהו לחטא ויתקרב אל הש"ת, וכזה יתוקן חטאו. נמצא א"כ שהתורה (האומן) אכן נתנת עצה לחוטא, אבל זו דרך קשה לשב, להרגיש שבעצם היה צריך למות בחטאו, ורק בחסד הש"ת לא ממותו, ואך עליו להינתק מהחומר לגמרי.

21 כבוד יתקן רגליו ויבטל

21 הנה עיקר תפלתנו בימים אלה הם תפלת י"ג מדות. ובמסוקים החכמה הקושיא, הלא אנו קיימא לן דכל פסוקא דלא פסקיה משה, אנו לא פסקינו, ואם כן כיצד אנו מסיימים תפלה זו של י"ג מדות בתיבת ונקת הרי תיבה זו היא כאמצע פסוק. וכאן אנו מניעים לנקודת-המרכז של המאמר הזה. מעמידים אנו ככאן הנתח-היסוד. הנתח-היסוד הוא אומרת כי שלש עשרה תיבות הללו של י"ג מדות, מיוחדות הן מכל התורה כולה כוח ששמען משה בשני אופנים. הלא כן איתא בנבטרא על הכתוב ויעבור השם על פניו ויקרא. מלמד שהתעטף הקב"ה בש"ן, והראה לנו למשה סדר תפלת. אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו. ונמצא ששמע משה תיבות הללו מפיו של הקב"ה בתורת סדר תפלה. זה הוא אופן אחד. ואח"כ כשהגיע השעה לכתוב את כל התורה שמע משה תיבות הללו עצמן מפיו של הקב"ה בתורת הקראה לכתובת התורה. וכששמע משה תיבות הללו בתורת סדר-תפלה, או היה כאמת סימנה של תפלה זו בתיבת ונקת. ורק כששמע משה תיבות הללו בתורת הקראה לכתובת התורה, או באה היא תיבת ונקת באמצע הפסוק. כאופן דמה שאנו מתפללים תפלת י"ג מדות, הלא היא כוונת בתורת סדר-תפלה. ובתורת סדר-תפלה, תיבת ונקת היא כאמת סיום התפלה. אבל אין לזה שום ענין עם תחלכת של פסוק דלא פסקיה משה.

22 רמח"ל בדעת תבונת (סי' מה, עמ' לו - מב, ועוד) מביא שהקב"ה מנהיג את עולמו בשתי הנהגות שונות בעת ובעונה אחת. האחת הנהגת המשפט, בהנהגה זו נתן הקב"ה לאדם את הבחירה בטוב או ברע, וע"פ בחירתו הוא מקבל שכר ועונש, וכל הנהגת הקב"ה את הנבראים העליונים והתחתונים תלויה במעשי האדם. ההנהגה השנייה היא הנהגת הייחוד שבה הקב"ה מנהיג את עולמו לקראת התכלית של גילוי ייחודו ית'. הנהגה זו אינה תלויה במעשינו ואין כוח החטאים לעכב ולקלקל בהנהגה הזאת של הבריאה.

23 כך הם פני הדברים גם בצד הטוב. כאשר האדם עושה מצוה היא יוצרת באדם עצמו ובכל העולמות מעלה רוחנית וקדושה. בכך ביאר הגר"ח (רוח חיים, תחילת אבות) את דברי המשנה (שם פ"ד, מ"ב) "שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, ששכר מצוה מצוה, ושכר עבירה עבירה, כי שכר מצוה היא המצוה עצמה נותנים לו כשכרו, והוא [המצוה] האור המקיפו והוא יושב ממש כמו בגן עדן והלא אנו נקל לו לעשות מצוה אחרת" [וזה הסיבה שמצוה גוררת מצוה].

17 נבאר את המשל בשילוב הגמול לפרטיו. "משל אל מלך" המלך הוא הקב"ה, "שנתן לאחד ללי לשמור והכלו נשבר" זה האדם שקיבל את נשמתו [הכלי] לשמרה מחטא, ופשע בשמירתה וחסא ושבד את הכלי, "והוא מצטער על זה מאימת המלך ולא ידע מה יעשה" כי פגע בכבוד המלך שלא שמר את הכלי כפי שנצטווה.

18 "לכך הוא שואל חכם אחד מה יעשה והוא משיב כי דבר זה אינו כבודו של מלך ואין להשיב לו הכלי כך". זהו מבט החכמה המתבוננת בעומק כל דבר, הרואה בחטא מציאות כשכירת הכלי, כשם שאם רצח אדם את חברו אי אפשר להשיב את הנעשה

שהרי אינו יכול להחיותו, כן הוא באמת בכל חטא היוצר מציאות של רע. ומבט החכמה הוא שאין תיקון למציאות זו, כי אי אפשר לחזיר למלך כלי שבור, דהיינו נשמה פגומה - רק על-ידי העונשים כמש"כ "חטאים תרדף רעה".

19 ואדם זה לא ידע מה יעשה ויאמר כי באולי זה - החכם שנשאל ראשון - לא ידע הנהגת מלך זה, אלק ואשאל אחד מקרובי המלכות שהם מכירים את המלך. מבט החכמה על החטא במציאות שאינה ניתנת למחיקה נובע מראיית החטא ופגמו באדם כשלעצמו, מבלי להכיר את המלך והנהגתו, דהיינו מבלי להכיר את דרכי הש"ת. אך הנשאל השני שהוא אחד מקרובי המלך, הוא הנביא, המכיר את המלך הש"ת, הנהגותיו והעולמות הרוחניים שברא, ויודע ומכיר יותר מהחכמה בהשלכות הקשות של החטאים בעולמות העליונים ובדרכי ההשפעה של הש"ת [מלבד הפגם באדם עצמו]. לכך תשובת הנבואה היא "כי אני מכיר את המלך גדולתו ורוממותו... ולכך אמר כי יש לאבד הכלי לגמרי" וכמו שכתוב: "הנפש החוטאת היא תמות", מפני שכל זמן שהחוטא שפגם בכבוד המלך קיים, אע"פ שמתחרט על חטאו ושב ממנו, עצם מציאותו מזכירה את העוון, ויש בכך חילול ה' ופגם בכבודו ית', וממילא בהשפעה ממנו ית'. על כן רק במותו מתבטל חילול ה' והקלקול שעשה. זהו מבט הנבואה מצד עצמה, על החוטא והגמול הראוי לו.

20 "והנה לא ידע מה יעשה, ולכך אומר, אלך אל האומן שתיקן את הכלי, אולי ימצא לו תקנה וכל אל האומן". האומן שתיקן את הכלי הוא התורה כמבואר במדרש (ברא, א, ב): "היה הקב"ה מבט בתורה ובורא את העולם". וכיון שכל הבריאה

נבראה ע"פ התורה, א"כ בוודאי ישנן בתורה גם הוראות תיקון לקלקולים שנעשו בבריאה ובאדם על-ידי חטאיו. ותשובת האומן (התורה) היא "שיש תקנה לזה הכלי, אבל התקנה קשה, גם לא לכל הקלקולים שבו רק לאחד או לשניים" דהיינו כי התקנה של התורה לחוטא: "יביא קרבן ויתכפר" אינה תקנה לכל העבירות, שהרי חטאת ואשם אינם באים על כל חטא, ואף על החטאים שיש בהם חיוב קרבן החיוב הוא בדרך כלל רק על השוגג, ולא על החוטא במזיד.

21 בדלית ברירה מחליט החוטא "על כל פנים לא אוכל להיות גקי מזה אלך אל המלך (הקב"ה) עצמו, יעשה רצונו מה שיעשה, והנה המלך אמר, הכלי הזה שבור אני משתמש בו, והראשונים - החכמה, הנבואה והתורה, - שלא אמרו לך כך, מפני כבודי עשו, - כי הבינו שהשמשות בכלי השבור היא פגיעה בכבוד המלך והצדק עצם לפי מבטם, - ולא מצד הנהגות, אבל אני משתמש בו - בכלי השבור - כך". הקב"ה מגלה לנו שאע"פ שמצד המבטים השונים על החטא שהוא פגיעה בכבוד המלך, אין אפשרות לתשובה, אך הוא ית' מותר על כבודו, ומנהיג העולם בהנהגה מיוחדת של תשובה. זהו המבט על החטא מצד הקב"ה. רק הש"ת יכול למחול על חטאים ולמתוק את מציאות הרע שנוצרה על ידם, וזאת על-ידי התשובה.

22 תשובה לזכר הסביר הגר"ח מוולוז'ין, שעונש החטא אינו נקמה מאת הש"ת ח"י שניתן לוותר עליו "רק חטאים תרדף רעה, החטא עצמו הוא עונש, שכאשר אדם עושה עבירה, הפגם והחורבן נרשם ח"י תיכף למעלה בשורשו, ובחטאו הוא מקים ומגביר כוחות הטומאה בכל הבריאה, ומשם ממשוך גם על עצמו רוח הטומאה שמלפלת אותו בעת עושי העוון... והוא בחייו בגיהנום ממש המקיפו בעת עשיית החטא, רק שאינו מרגיש עדיין עד אחר פטירתו" (נפש החיים, שם). מפני שבעוה"ו אין האדם רואה בעיני הבשר שלו את הטומאה הרוחנית שיצר כנפשו, אך בעולם האמת יראה ואף יחוש היטב בכוחות הטומאה שיצר בקרבן על-ידי מעשיו, והצער והייסורים הגדולים הנגרמים מכך הם הגיהנום שלו.

הוא שאמרו חז"ל (שם, פ"ד מ"א) "העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד והעובר עבירה אחת קונה לו קטגור אחד", כלומר על-ידי עשיית מצוה נוצר מלאך שהוא יצירה רוחנית שהורה המגינה על האדם. וכאותה מידה, כאשר חוטא האדם הרי הוא אחוז ומסובב מטומאת החטא היוצרת קטגור אחד שהוא יצירה רוחנית טמאה המסיתה אותו להוסיף לחטוא, מקטרגת עליו ומענישה אותו. והוסיף הגר"ח (נפש החיים, שם) "כי מעת הכריאה קבע הוא ית"ש כל סדרי הנהגת העולמות שיהיו תלויים כפי התעוררות מעשי האדם הטובים ואם רעים ח"ו שכל מעשיו ועניניו גרשמים מאליהם כל אחד במקומו ושרשו".

הגר"ח מוסיף ומבאר: "והוא - החוטא - מוכרח לקבל דינו על-ידי אותן כוחות הטומאה שהגביר במעשיו כפי ערך וענין הפגם", מפני שהחטא יוצר מציאות של טומאה שמסתלקת ונמחקת רק אם וכאשר החוטא נענש "ובזה ממילא יתוקן הפגם של העולמות ושל נפשו". לפיכך בלתי אפשרי שהשי"ת יוותר על עונש החטא, מפני שעל מציאות לא שייך ויתור ורק על-ידי העונש מסתלקת מציאות החטא. "או על-ידי כוח התשובה שמגיעת עד שורשה העליון, עולם התשובה, עלמא דחירו ונהירו דכלא (נזקק של חירות שכולו אור) ומשם מתאצל ונשפע תוספת קדושה עליונה ואור מבהיק, להתם ולכלות כל טומאה, ולתקן העולמות כמקדם, וביתרון אור חדש מעולם התשובה המופיע עליהם" (נפה"ח שם, וע"ע שער ב, פ"ז).
הבה נבאר מהי המשמעות שתשובה והתיקון הבא על ידה באים מעולם עליון ועולם החירות.

אחת מהדרכים שבהן מתגלה ייחוד ה' היא בכך שנתן אפשרות לחוטא לשוב. והוא ית' מקבל את תשובתו ומחיל לו. הנה החוטא בחטאו מחיל ה' ומוריד בו, ובהוא הוא: א. פוגם בנפשו ומקלקל את הקשר שבניה לבין קונה, כי עצם החטא משריש את האפשרות למרוד נגד רצון הבורא וזוהי מציאות של טומאה בנפש. (יש עוד טעמים בזה ואכ"מ). ב. מכיון שהקב"ה חקק שכל העולמות, הרוחניים והגשמיים, והנהגתם, תלויים במעשי האדם, אי"כ כאשר אדם חוטא ומחיל ה' בזה יוצר הוא מציאות של פגם בעולמות ובדרכי ההשפעה, ובהו מונע מהשי"ת מלהשפיע כרצונו. ולכן מחוקי הנהגת המשפט אין אפשרות לביטול מציאות הפגם, וע"ז אמרו חז"ל

כל האומר הקב"ה ותרן הוא יותרו היינו - ואפילו על-ידי תשובה. אלא שהקב"ה משתמש במידת החסד שלו שהיא מעל לדרך המשפט ומחיל לשב, ובגילוי חסד גדול זה מתגדל ומחקדש שמו ית', ובהו נחקקת מציאות הפגם החילול ה' שבעולמות. שכן אותו החטא שבתחילה פגם וחילול ה', בסופו של דבר גרם לתשובה ולגילוי חסד ה' הגדול לשב, נמצא שעל-ידי התשובה אדרבא, החטא גרם לקידוש ה'. נמצא אפוא, כי החסד שבקבלת התשובה הוא תוצאה מהנהגת הייחוד - שמטרתה להראות שבסופו של הליך הכל נעשה כרצונו ית'. על-ידי התשובה והחסד של המחילה, אפילו החטא מביא את הכריאה לתכליתה, שכיירו שהקב"ה שליט יחיד שאינו כופף לשום חוק כולל חוקי המשפט שלו והכל תלוי ברצונו. ועוד יכירו שהוא יחיד בגודל חסדו שעל-ידי התשובה מתעלם מהמשפט וע"ז בטל הפגם שבעולמות, כי החטא שהוא סיבת הפגם נהפך לסיבה לקידוש ה'. ואילו הפגם שנוצר בנפשו של האדם עצמו נתקן על-ידי התשובה והחרטה על המרידה שמרד פהשי"ת, כי על ידי החרטה מחדש בנפשו ההכרה שא"א לעשות נגד רצון ה' ולא ישוב לכסלה עוד.

שורש הנהגת י"ג מידות של רחמים, נובעת מכח הנהגת גילוי ייחודו ית', מספר המידות י"ג שהוא בגמטריא "אחד", דהיינו ע"י הזכרת י"ג מידות רחמים הקב"ה משתמש בהנהגת הייחוד כשביל "חנותי את אשר אחון אפילו לשאינו הגון", אפילו אם מצד האדם אין לו - לא זכויות עצמיות ולא זכות אבות, אולם ע"י בקשת הי"ג מידות מעוררים את הנהגת הייחוד - "אנכי מוחה פשעין למעני". אמנם, כדי לזכות בהנהגה עליונה זו, הנהגה של "למעני", ראשית צריך להכיר ולהאמין בהנהגה זו, שאפילו אם מצד האדם לפי מעשיו איננו ראוי לכך, אבל מכח הנהגת הייחוד וזכה האדם ל"חנותי את אשר אחון אפילו לשאינו הגון".

הגר"י"ב ז"ל (כוכבי אור מאמר ג') מבאר את הויכוח של יחזקאל עם אנשי דורו, וכי הם לא האמינו באפשרות של תשובה ומבאר שדורו של יחזקאל דאי ידעו את אפשרות התשובה, אולם עם זאת ידעו היטב גם מה גורמת העבירה בנפשו של אדם - "חטאתינו ופשעינו עלינו ובם אנתנו נמקים", ואי"כ לא הבינו איך תיתכן אפשרות למחוק את מציאות הטימטום והטומאה. ותא הסביר להם יחזקאל שגם אם מצד האדם אינו ראוי לכך לאור מעשיו, עבירותיו קלקלו והשתיתו עד למאוד, אבל הקב"ה משתמש בהנהגה של אנכי מוחה פשעין למעני, בשביל לגלות את ייחודו, וע"י החסד הגדול של כפרת העוונות נמחקת מציאות הטימטום והטומאה, ע"י מחיית הפשעים שנהפכים ככלי לקידוש השם. וככל שמבינים יותר איזו השחתה גורם החטא בנפשו של אדם ובקלקול הכריאה וכל העולמות, כך באותה המידה גדולה היא ההכרה בחסד הגדול של מחיית הפשעים, ע"י שהקב"ה משתמש בהנהגה עליונה של אנכי מוחה פשעין למעני, וע"י כך מתגלה יותר ייחודו ית', כיון שע"י שמבינים את עומק החטאים, כך מבינים יותר את ערך הנהגה של "למעני", שהפשעים עצמם משמשים ככלי וסיבה לקידוש השם.

לא זו בלבד שאין הקב"ה משועבד לחוקי הנהגת המשפט, ואין כוחו הרשע לעכב ממילוי רצונו ית', כל הקלקולים הנם רק מפני שכך רצונו ית', וברצות הקב"ה הוא מתעלם מתוצאות החטאים, - אלא יתירה מכך. בסופו של דבר הקב"ה משתמש במעשי הרשע כדי להוציא לפועל את רצונו, והתנ"ך מלא דוגמאות לעקרון זה.

גם סיפור מגילת אסתר וגם פורים הוא דוגמא נוספת לכך שהרשע ברשעתו מסייע נגד רצונו להוציא לפועל את רצון השי"ת. המן כעצמו הוא שנתן את העצה להרוג את ושתי ובהו פינה את המקום לאסתר שתמלוך, הוא שיעץ להרכיב את מרדכי על הסוס, והוא שהכין את העץ. את כל זאת עשה מסיבות שלו בחשכו שירויח מזה לתועלת עצמו, וברצונו להצר למרדכי בפרט ולעם ישראל בכלל כנגד רצון ה', והנה בכל צעדיו אלה היה הוא כלי ביד השי"ת להוציא לפועל את ישועת ה'.

וכך הם פני הדברים בכל הנעשה בעולם, במשך כל ימי הכריאה, כולל כל הצרות וכל מעשי הרשעים והחטאים, כלם מסבבים ומקברים באופנים שונים לגילוי ייחודו ית' ולגאולה השלימה. נאצי"פ שכיום נדמה לנו שכל אלו מרחיקים את הגאולה, ומסתירים את ייחודו ית', אין לדבר כן. ואדרבא, ככל שהמושך גדול יותר ונראה כאילו הקב"ה מפקיר את הכריאה לשליטת הרע, והכריאה מתרחקת מתכליתה שהוא גילוי ייחודו, כן יתרבה לעת"ל על ידי כך גילוי ייחודו. כשתבוא הגאולה יגלה השי"ת את עינונו ונבין שכל המאורעות בלי יוצא מהכלל קירבו את הכריאה לתיקונה שהוא גילוי ייחודו.

מכח הנהגת הייחוד - הנהגה של "למעני למעני אעשה", "אנכי הוא מוחה פשעין למעני", הקב"ה מוחל על הפשעים והחטאים בשביל להראות את גילוי ייחודו ית', ויתכן שאילו הקב"ה היה משתמש בהנהגת המשפט לפי ערך מעשי התחתונים, לא היה האדם מצד מעשיו ראוי למחילה זו, אבל יש שהקב"ה משתמש בהנהגה של "למעני" בשביל לגלות את ייחודו, דהיינו שע"י מחיית הפשעים היא משמשת ככלי לתכלית הכריאה - גילוי ייחודו וחילול ה' שנגרם ע"י הפשעים, מכח הנהגה זו נהפכת ככלי ואמצעי לקידוש ה'.

זהו גם הכיאר ככמה בקשות מהתפילה "אבינו מלכנו עשה למענך אם לא למעננו", "למען שמו באבה", ונאלנו מהרה למען שמך". דהיינו, אפילו אם אין בידינו זכויות ומע"ט שבהם הקב"ה יגאלנו ויחון אותנו כפי מעשינו בהנהגת המשפט, אבל בקשתנו מהשי"ת "עשה למענך" מכח הנהגת הייחוד שאינה תלויה במעשי התחתונים, וע"י שיחון אותנו ויגאלנו, יתגלה גילוי הייחוד של הקב"ה שאינו כופף ומגבל כלל למעשי התחתונים.

את גודל כח הנהגת הייחוד - חנותי את אשר אחון אפילו לשאינו הגון - לימד הקב"ה למשה כשמסר לו את י"ג מידות רחמים, וכדברי רש"י (שמות לג, יט) "וקראתי בשם ה' לפניך, ללמדך סדר בקשת רחמים אף אם תכלה זכות אבות, וכסדר שאתה רואה אותי מעוטף וקורא י"ג מידות הוי מלמד את ישראל לעשות כן".

*"The place where ba'aley teshuva stand [in 'Olam ha-Ba] is not accessible even to the greatest tsaddikim"?¹⁷ In what sense can they be greater than tsaddikim?

The answer is this. We explained above that the purpose of creation is to reveal the glory of Hashem. This can occur in two ways. It can be brought about by tsaddikim, who reveal God's majesty by their actions. By constantly sacrificing their will in order to do the will of their creator they reveal the greatness of His spiritual power. It can also come about by our seeing the way God conducts His world. When the veil is lifted and the misconceptions are finally removed, all the depths of God's wisdom will stand revealed. The precision of his justice and truth, the immensity of his unending mercy, the exactness of his response—both on the physical and spiritual levels—to the actions of human beings, will all become manifest. This tremendous revelation can also in part be credited to man, for it occurs as a result of his actions. The Rabbis said:

Open for Me an opening like the point of a needle, and I will open for you gates like the gates of the sanctuary.¹⁸

This means that to every effort a person makes in His service, Hashem responds with heavenly aid in this tremendous proportion—the ratio of a mighty gateway to a needle-point. The focal point of God's justice and mercy in this world is the bestowal of this heavenly aid. The grant of material needs also depends on this factor, as we have explained.¹⁹

מעין הגילוי של הנהגת היחוד דלעמיד לבוא, הנהגה של "למעני למעני אעשה" מתגלה לנו מדי שנה ביום הכיפורים. והוא הכח העצום הגנוז בעיצומו של יוהכ"פ, שהקב"ה משתמש ביום זה בהנהגת היחוד, אפילו אם מצד מעשי בני אדם אין ראויים למחילת עוונות, החטאים יצרו מציאות של טימטום וטומאה, אולם מכח הנהגת היחוד — "אנכי מוחה פשעך למעני", הקב"ה מוחל את העוונות ומסלק את הטימטום והטומאה, בשביל לגלות לנו את יחודו ית', החסד הגדול שזוכים מכח מחילת העוונות.

4) The Practical Guide to Teshuva - Lubliner's

1. Intentional sins, which are committed with full awareness that they are prohibited.
2. Unintentional sins, which are committed from habit. This category can be divided into two types: a) unintentional sins that the penitent would recognize as prohibited if he examined his actions, and b) unintentional sins that the penitent would confuse as permitted even after he examined his actions. (See chapter 12).

Because we violate many prohibitions daily, it is impossible to make an accurate personal accounting unless the transgressions are listed. The following list of transgressions, which appears in the *Orchos Tzaddikim*,¹ will give the reader an idea of some of the sins for which he can do teshuvah:

When he has completed the list of transgressions which he has committed, the penitent should select a limited number of sins that he feels he can realistically correct within a short span of time. The sins that he selects will often be those that he is capable of avoiding during the year. (See "gates" 6 and 8)

38 A tsaddik reveals the glory of God every time he makes the right decision in a situation of temptation and in every one of the manifold good deeds he does throughout his life. And furthermore, every good deed he does serves in its turn as a "needle-point" to call forth the "mighty gateway" of God's reaction, and this too glorifies God's name. But the sinner of whom we have been speaking has been occupied all his life in obscuring the glory of God. He intensifies this obscurity each time he gives in to his evil inclination and disobeys God. Even when he decides he wants to return to a better way of life his advance is halting and incomplete. It hardly amounts to a "pinhead." His heart has been so obstructed and contaminated by his sins that he finds himself unable to raise himself by his own efforts even to the slightest degree. But his effort, slight and ineffective though it may be, gives rise to heavenly aid to an unimaginable extent. He reveals the infinite mercy of Hashem to a degree never achieved by the tsaddik. He reveals the mercy of teshuva: He finds himself taken by the hand and raised to the heights in one great leap. True, the extent of his connection with this great revelation of love is slight. His "needle-point" of effort is a puny one indeed. But the very minuteness of his personal contribution ensures that the revelation of God's love and mercy is all the more wondrous. It is a revelation which in the nature of things can never be achieved by a tsaddik.

כפי שנתבאר, כפרת עיצומו של יוהכ"פ שורשה נעוץ באותו יום אחד שהקב"ה היה יחודי בעולמו. כאמר, החסד הגדול בכפרת העוונות — גם אם אין האדם ראוי לכך מצד מעשיו — נובע מכח הנהגת היחוד של "אנכי מוחה פשעך למעני". אמנם כדי לזכות בהנהגה עליונה זו, תלוו בני ובמעשינו, כמה ישאנו מכירים את הערך הנעלה של הנהגה זו, ואת התוצאה מהנהגה זו — גילוי יחודו כבריאה. זאת ע"י שמבינים את עומק החסד הגורם מציאות של טומאה וטימטום בנפשו של אדם ובקלקול הבריאה והעולמות, אוי גם מכירים את החסד הגדול שזוכים ביוהכ"פ ע"י כפרת העוונות וסילוק הטימטום והטומאה. נמצא שהעבירות עצמן משמשות ככלי לקידוש השם וגילוי יחודו. ולעומת זאת ככל שמכירים איך מתגלה יחוד ה' ע"י כפרת העוונות, כך באותה המידה משפיע עלינו הקב"ה את כח הנהגת היחוד של "אנכי מוחה פשעך למעני".

reciting tefillah with little intention (every person according to his level of understanding), speaking in shul, empty-headed frivolity, speaking rudely to others or to poor people (even to one's friends or to people who are on a lower level than him), and worst of all, not studying Torah during the hours set aside for this purpose (*bitul Torah*). In addition, we are guilty of jealousy, baseless hatred, *lashon hara*, pride, and anger. We are not meticulous enough in washing our hands before eating bread or upon arising in the morning, in avoiding damaging people's possessions, and in keeping Shabbos.

results from both ignorance and insensitivity. It is much more difficult to arouse an ignorant person, and even more difficult to influence one who is insensitive.

(7) עון results from a person who is tempted; he succumbs to the *Yetzer Hara*. He loses the war with his evil inclination. But he remains sensitive and can arise one day and do *Teshuva*. Even after he sins, he can still be a very sensitive person. He can ultimately regret his actions and do *Teshuva*.

We all know cases of people who sin, then regret it, and then succumb again to sin. The best representative of this is King Herod. He committed many sins. He did *Teshuva* each time, only to sin again. Such a person might be sensitive, but his passion is too powerful, and he succumbs time and again. He is a voluptuary. But, such a person can one day arise and alter his behavior permanently.

(8) On the other hand, חטא stems from ignorance and insensitivity. The חטא, *error*, per se, in terms of moral turpitude, is not as grave as עון or פשע. But, in terms of *Teshuva*, the *Teshuva* for חטא is much more difficult to obtain. First of all, the חטא must be re-educated, a monumental task. His sense of values must be modified. Then, his behavior must be changed.

(10) Interestingly, our whole ידי ה' הארוך revolves around חטא על עון and פשע, and not around עוונות, because חטא is the most dangerous and difficult category. The חטא violator is not as susceptible to *Teshuva* since he lacks the sensitivity to understand the gravity of his sin. He is reached only with great difficulty.

(11) One who rebels, a בוגד, may be reached. The בוגד is an atheist. Often, the בוגד rebels because he feels that he is evil. He rebels not so much to spite G-d, but to spite himself. Every philosophy of atheism contains an element of masochism, of self-torture. The atheist tortures himself. One can approach the בוגד and point out the contradictions in his lifestyle, the discrepancies in his behavior, and the meaningless and absurdity of his continuing to rebel. But, when one commits violations based on ignorance and insensitivity, and with a sense of self-righteousness, the שערי תשובה are nearly impossible to open.

בחינה זו של גילוי הייחוד על-ידי חסד ה' שבקבלת התשובה מתגלית רק על-ידי בעל תשובה ולא על-ידי צדיק גמור, ובוה גדולה מדרגת בעל תשובה מצדיק גמור, כמאמר חז"ל (ברכות לד'): "מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין" (עי' מכתב מאליקו ג, 226, 353 שביאר כך את הדברים). הן אמת כי חלקו של צדיק גמור בתיקון הבריאה בעמלו מצדו, גדול מאשר זה של בעל תשובה ובבחינה זו צדיק גמור גדול יותר וכד' חז"ל (שם) "כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה" וגו'.¹³ ואע"פ שגם אצל הצדיק מתגלה חסד ה' שנתן לו את הבחירה ואת האפשרויות לקיים את המצוות כפועל,¹⁴ אך מכל מקום גילוי החסד על-ידי התשובה גדול יותר, שאע"פ ששבר את הכלי וקילקל במציאות, הקב"ה מתעלם מהמשפט המגיע לו ומוחל לו, ומשתמש בכלי השבור לקידוש שמו, לכן במבט זה בעל התשובה עדיף על הצדיק הגמור.

אמר המשגיח כשם רכנו סעדיה גאון, שאם אדם עשה תשובה ושוב נכשל, התשובה שלו עדיין קיימת לנצח נצחים, והביאור בזה, כיון שתשובה זה התקרבות לה' זה היה ונשאר לנצח.

(9) חטא thus, listed חטא at the end of the ידו service. It is the most difficult *Teshuva* to perform. G-d must do something to the חטא which he need not do to the עון. The עון violator has his own guilty conscience which motivates him to do *Teshuva*. G-d must, however, arouse the חטא from his slumber. The עון violator approaches G-d on his own. He asks for forgiveness. G-d does not have to enlighten him nor explain his sins to him. G-d need not explain to the עון violator that עון defiles, contaminates, and corrupts the personality. The עון violator knows that; he feels the corruption of the sin.

The חטא, on the other hand, must be aroused by G-d. G-d must explain how חטא corrupts the spirit. G-d must preach to him and tell him that he is insensitive. In his ignorance, the חטא considers himself a self-righteous person. Only after great difficulty, only after G-d arises him from his slumber, will the חטא repent.

כשבדוק את עצמנו באמת נמצא שה' אינני יכולי אינו נובע ממה שבאמת אין אנתנו יכולים אלא מפני שאין אנתנו מחשיבים את עבודת ה' כראוי כפי גדול ערכה האמיתי, ולש להוכיח שעיקר העבודה תלויה על מידת החשיבות שאדם מחשיב אותה ממעשה של החפץ חיים.

נמצא שגם חכמה וגם נבואה וגם התורה מלווים את האדם בנאמנות עד שיחטא, אבל משחטא כולם עוזבים אותו לנפשו והוא נשאר בודד. על זה נאמר: "הבט ימין וראה ואין לי מכיר" (תהלים קמב) + במבט של חטא גם שלושת המכירים הנאמנים עוזבני. "אבד מנוס ממני, אין דורש לנפשי" - על מי אשעין?

היחיד שאינו נוטש את האדם הוא יחידו של עולם - "אין עוד מלבדו". לאחר שכולם נוטשים את האדם אחרי שחטא, מתקרב אליו ה' יתברך ואומר: "יעשה תשובה ויתכפר", מידת התשובה היא בחינה יותר גדולה של קירוב, בכך נתקרב ה' כביכול אל האדם יותר ויותר, שמצד מידה זו הקב"ה עם האדם גם בחטא, "ואפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים" (פסחים פה). זהו יסוד התשובה - שהקב"ה נמצא עם האדם לעולם. "השוכן אתם בתוך טומאותם" (ויקרא טו) - בחטא, לאחר החטא ובגיהנם, עד עולם לא יעזבנו!

לרעיון זה מעורר אותנו הרמב"ן באומרו שהפסוק "כי קרוב אליך הדבר" מדבר במצוות התשובה. לפי זה מתפרש "לא בשמים היא" וגו' - כולם כבר עזבו את החוטא ואין עמו לא תורה ולא נבואה ולא חכמה, מה נותר לו? "כי קרוב אליך הדבר מאד" - רק הבורא יתברך נמצא עמו תמיד ולא יעזבנו, וזהו מידת התשובה. ומכיון שהתשובה היא כל כך בגדר "קרוב" - שהרי כולו נטשוהו ורק הבורא נותר עמו בסוד הקירבה של ה' לאחר שיחטא שמשפיע עליו רחמים רבים - איך לא ישוב?

עשרת ימי תשובה הינם "אליה וקוץ בה" כדמצינו בחז"ל (עין ראש השנה יז). מצד אחד נאמר על ימים אלה "קראוהו בהיותו קרוב", והקירבה של הבורא יתברך בימים אלה אמנם גדולה עד מאד אפילו ליחיד, ואשרי הנוכח לכך! אבל "קוץ בה" - שכלל שמידת הרחמים והקירבה גדולות יותר אם האדם בכל זאת אינו מתעורר, הרי הוא מביא על עצמו את מידת הדין.

מזה יש להתעורר עד כמה יש להוקיר כל רגע ורגע של עשרת ימי תשובה שבהם תלויים כל אושרו והצלחתו של האדם. וחלילה חלילה להיפך - תלוי בזה כל סוד עונשו. על כן נשובה אל ה' וירחמנו ואל אלקינו כי רבה לסלות.

60